

Dél-Ázsia kacskaringós útjai

Háda Béla: *Dél-Ázsia a poszthidegháborús korban*. Budapest: Ludovika Egyetemi Kiadó, 2022. 336 o.

https://doi.org/10.47707/Kulugyi_Szemle.2023.3.08

A globális folyamatok és történések szempontjából Dél-Ázsia jelentőségét aligha lehet túlbecsülni. A világ egyik legnépesebb nagyrégiója – a Föld nyolcmilliárd lakójából csaknem kétmilliárd ott lakik –, a térségen keresztül vezetnek a legforgalmasabb kereskedelmi útvonalak, két – el nem ismert – atomhatalom is a területén található, s a külső nagyhatalmak rendíthetetlenül próbálkoznak a terület viszonyainak az alakításával. Olyan sok évtizedes válsággócok találhatók ott, mint Afganisztán, de komoly konfliktusok törhetnek ki India és Pakisztán között is, és a kínai-indiai határkérdés még mindig rendezetlen. India 2023. április végén a Föld legnagyobb lélekszámú országává vált, ráadásul a korfája és az alacsonyabb fejlettségi szintje miatt arra is van esély, hogy a világgazdaság egyik legdinamikusabban fejlődő szereplőjévé válik, megelőzve az előregedőben lévő, s a közepes jövedelem csapdája által fenyegetett Kínát.

Dél-Ázsia a nemzetközi migráció szempontjából is fontos: az 1,4 milliárdos India, a 230 milliós Pakisztán és a 170 milliós Banglades a legnagyobb kibocsátó országok közé tartozik, de jelenleg a már 42 milliós Afganisztán is a kivándorlás jelentős forrása, s mivel sok országban a népesség növekedésével a gazdasági fejlődés nem tart lépést, a dél-ázsiai migrációval hosszú távon is számolni kell. A régió a terrorizmus fontos központja, s egyéb nem hagyományos biztonsági fenyegetések számba vételekor szintén figyelemre érdemes. Dél-Ázsia legnagyobb állama, India globális hatalmi identitással és ambícióval rendelkezik, s igyekszik a multipoláris világ egyik pólusává válni, s ehhez egyre inkább rendelkezésére is állnak a szükséges kapacitások, miközben egy másik globális szuperhatalom, Kína éppen a térségen keresztül szándékozik az Övezet és Út Kezdeményezés keretében kiépíteni azokat az összeköttetéseket, amelyek a nemzetközi befolyása további növeléséhez és a biztonsága garantálásához nélkülözhetetlenek. Dél-Ázsia tehát olyan terület, amelyre mindenkinek oda kell figyelnie, akit foglalkoztat a világ jövője.

Mindezek ellenére a térséggel foglalkozó magyar szakirodalom nem különösebben kiterjedt, s bár tanulmányok szép számmal jelennek meg olyan tekintélyes szakértők tollából, mint Balogh András vagy Csicsmann László, Dél-Ázsia egészének vagy egyes országainak a mai viszonyait vagy a közelmúltját bemutató könyvek nemigen állnak rendelkezésre. Ellenpéldaként Gáthy Vera *India – A múltból a jövő felé* című művét lehet említeni, amely azonban elsősorban nem napjainkra, hanem a 20. századi történelemre fókuszál. Háda Béla *Dél-Ázsia a*

poszthidegháborús korban című könyve tehát hiánypótló jellegű, hiszen egyrészt a legfrissebb fejleményekkel foglalkozik – konkrétan az 1990-es évek elejétől a Covid19-pandémia kezdetéig tartó korszakot fedi le a könyv –, másrészt egy-egy országra fókuszáló helyett regionális szemléletével teljesen egyedülálló a magyar tudományosságban. A nemzetközi szakirodalomban is ritka az ilyen megközelítésben megírt könyv.

A szerző – a nemzetközi gyakorlatnak megfelelően – a következő országokat sorolja Dél-Ázsiához: Afganisztán, Pakisztán, India, Banglades, Nepál, Bhután, Srí Lanka és a Maldív-szigetek. Akadnak azonban olyan szerzők is, akik Afganisztánt nem sorolják ide, míg mások különböző okok miatt Iránt is a térséghez tartozónak ítélik, de ennek nincs különösebb jelentősége, hiszen más nagyrégiók határai szintén vitatottak, mivel esetükben nem zárt természetföldrajzi egységekről, hanem nagymértékben emberi konstrukciókról van szó.

A könyv elején, a kutatás előzményeit és kontextusát bemutató rövid előszót követő első – „A hidegháború öröksége” című – fejezetben a szerző áttekinti, hogy a második világháború után milyen folyamatok zajlottak a régióban, s hol tartott Dél-Ázsia a bipoláris korszak végén, az 1990-es évek elején. A hangsúlyt természetesen az egyes államok függetlenné válására és a nemzetépítési törekvésekre helyezi, de dicséretes módon csak olyan terjedelemben foglalkozik a történeti előzményekkel, amennyi a többi fejezet megértéséhez feltétlenül szükséges, s nem veszik el a részletekben. Már itt megmutatkozik a könyv egyik nagy erénye: az, hogy bemutatja mind az egyes dél-ázsiai államok belső folyamatait, mind pedig az egész régióra jellemző makrotendenciákat, vagyis nem nyolc állam közelmúltbeli történetének az összessége, de nem is egy nemzetek felett álló regionális összefoglalás, hanem a kettőnek az ötvözete. Így az egyes országokról és a régió egészéről is rengeteg információval szolgál. A másik fontos erénye is megjelenik itt, nevezetesen az, hogy Dél-Ázsiát a szerző nem „a nagy India és néhány periférikus kisállam halmazaként” értelmezi, tehát nem válik túlságosan India-központúvá, mert a nála kisebb államok is megfelelő terjedelmű tárgyalást kapnak.

A második fejezet a „Megváltozott világ” címet viseli, s az 1990-es évek történetét mutatja be, országonkénti bontásban. Afganisztán és Pakisztán, illetve Bhután és a Maldív-szigetek közös alfejezetben szerepelnek, a többi ország saját alfejezetet kap, s azokon belül egy-egy kisebb egység mutatja be egyrészt az adott állam belpolitikai fejlődését (választások, polgárháborúk, merényletek, puccsok, pártszakadások és -egyesülések, s minden, ami a térség igencsak változatos és színes politikai életének a része), másrészt a gazdasági és társadalmi fejleményeit. A hangsúly a politikán van, de az olvasó a mélyben zajló egyéb folyamatokkal is megismerkedhet.

A harmadik fejezetnél („Dél-Ázsia az ezredforduló éveiben”) a szerző „lelassít” – teszi ezt annak a ténynek megfelelően, hogy a 2000 körüli évek rendkívül sűrűek voltak Dél-Ázsiában, s olyan események zajlottak le rövid idő alatt,

amelyeknek máig tartó hatásuk van. Ilyen India és Pakisztán atomhatalommá válása, a kargili konfliktus, illetve a terror elleni háború kibontakozása és az Egyesült Államok afganisztáni beavatkozása, s ezzel az egész térség globális jelentőségének a hirtelen megnövekedése.

A negyedik fejezet („Az új évezred”) ismét csak kronologikus rendben és országonként tárgyalja Dél-Ázsia történetét, a második fejezetben megismert politikai és gazdasági-társadalmi fejlődésre vonatkozó bontásban. Az elején azonban található néhány alfejezet a térségbeli geopolitikai játszmákról, a régió felértékelődéséről, a politikai erőszakról és a terrorizmusról, valamint a katonai erőviszonyok alakulásáról. Az országok közül a szerző a legrészletesebben természetesen Indiával foglalkozik, amelynek felgyorsuló gazdasági fejlődése, illetve politikai életének jobbra tolódása immár az egész nemzetközi rendszert befolyásoló tényezővé vált.

Az ötödik fejezetben („A 21. század harmadik évtizede felé”) a szerző a dél-ázsiai térség elmúlt évtizedekbeli makrotendenciáit mutatja be, amelyek – a politikai viszonyok változásától függetlenül – a jövőt is meghatározzák majd. Kiderül, hogy miként alakultak át a régióban a gazdasági erőviszonyok, kik számítanak viszonylag sikeresnek, és kik sikertelennek. Például 1990-ben Pakisztán egy főre jutó GDP-je még több mint másfélszerese volt Indiáénak, 2019-ben viszont már az utóbbié volt a csaknem másfélszer nagyobb, vagyis Pakisztán gazdaságilag lemaradt, s ma már az egész térség egyik legszegényebb országa – még Bangla-des is megelőzte. E mutató szerint Srí Lanka a legfejlettebb ország (leszámítva az apró Maldív-szigeteket), de saját magához képest Nepál növekedése is impozáns. Mindez a régión túlmutató tanulságokat is hordoz, s azt mutatja, hogy a különböző politikai döntések miként tudják befolyásolni egy ország sikerét vagy kudarcát. A könyvet tekintélyt parancsolóan kiterjedt bibliográfia és névmutató zárja.

A kötet a tárgyból is adódóan rendkívül izgalmas: a dél-ázsiai országok politikai élete igencsak fordultatos, nem ritkák a véres leszámolások, dinasztikus viszályok, politikai földcsuszamlások és mindenféle váratlan fordulatok, s azokat a szerző tömören, tárgyra törően, mégis nagyon olvasmányosan mutatja be. Háda Béla könyve természetesen a térség szakértőinek is ajánlható: számukra jól összefoglalja az utóbbi idők fejleményeit, s afféle referenciamunkaként használható, ha az ember utána akar nézni egyes dátumoknak, választási eredményeknek, politikusi pályáknak. A fő célcsoportot azonban inkább azok jelenthetik, akiket érdekelnek a világban zajló folyamatok, de Dél-Ázsiával korábban nem, vagy csak érintőlegesen foglalkoztak – a könyv remekül pótolja e hiányosságokat. S nem utolsósorban a könyvet olyan egyetemi hallgatónak a figyelmébe ajánlom, akik a dél-ázsiai térséggel, Ázsiával, globális politikával, az átalakuló világrenddel vagy egyéb kapcsolódó témával kívánnak foglalkozni. A kötet hozzájárulhat ahhoz, hogy Dél-Ázsia végre a súlyához méltó helyre kerüljön a magyar közgondolkodásban.

Salát Gergely